

Kaikkien maiden myymälävarkaat, liittykää yhteen!

Kertauksella on Hegelin mukaan merkittävä osa historiassa. Mikäli jotain tapahtuu vain kerran, se voidaan sivuuttaa onnettomuutena, joka olisi voitu välttää, jos tilanne olisi hoidettu toisin. Mutta kun sama tapahtuu toistuvasti, se on merkki syvemmän historiallisen prosessin kehkeytymisestä. Napoleonin tappio Leipzigin 1813 vaikutti huonolta tuurilta. Kun hän hävisi jälleen Waterloossa, hänen aikansa oli selvästi ohi. Sama pätee jatkuvaan finanssikriisiin. Syyskuussa 2008 jotkut esittivät sen anomaliaksi, joka voitaisiin korjata paremmilla säädöksillä ja niin edelleen. Kun toistuvasta finanssiromahduksesta kasaantuu merkkejä, on selvä, että olemme tekemisissä rakenteellisen ilmiön kanssa.

Meille kerrotaan yhä uudelleen, että kuljemme läpi velkakriisin ja että meidän kaikkien on vain jaettava taakkaa ja kiristettävä vyötä. Kaikkien paitsi (erittäin) rikkaiden siis. Rikkaiden ankarampi verotus on tabu. Sitä vastustavan väitteen mukaan verotuksen myötä rikkailla ei olisi houkutusta investoida, luotaisiin vähemmän työpaikkoja, ja kaikki kärsisivät. Ainoa keino pelastautua kovilta ajoilta on antaa köyhien köyhtyä ja rikkaiden rikkastua. Mitä köyhien olisi tehtävä? Mitä he *voivat* tehdä?

Vaikka Mark Dugganin epäilyttävä ampuminen laukaisi Iso-Britannian mellakat, kaikki ovat yhtä mieltä siitä, että ne ilmaisevat syvempää tyytymättömyyttä – mutta millaista? Kuten Pariisin *banlieue*jen autojen polttajilla vuonna 2005, Iso-Britannian mellakojillakaan ei ollut viestiä välitettävänä. (Tämä eroaa selvästi marraskuun 2010 laajoista opiskelijamielenosoituksista, jotka muuttuivat myös väkivaltaisiksi. Opiskelijat tekivät selväksi, että he vastustivat ehdotettuja korkeakoulutuksen uudistuksia.) Siksi on vaikea käsittää Iso-Britannian mellakojia marxilaisella terminologialla, esimerkkinä vallankumouksellisen luokan synnystä. He sopivat paljon paremmin hegeliläiseen ajatukseen ’roskaväestä’, järjestäytyneen yhteiskunnallisen tilan ulkopuolisista, jotka voivat ilmaista tyytymättömyyttään vain ”irrationaalisilla” tuhoisan väkivallan purkauksilla – joita Hegel kutsui ’abstraktiksi negatiivisuudeksi’.

Vanha tarina kertoo työläisestä, jota epäillään varastamisesta. Joka ilta, kun hän lähtee tehtaalta, hänen työntämänsä kottikärryt tutkitaan tarkkaan. Vartijat eivät löydä mitään; kärryt ovat aina tyhjat. Lopulta välähtää: työläinen varastaakin kottikärryjä. Vartijat eivät ymmärtäneet ilmiselvää totuutta, kuten eivät mellakoiden kommentoijatkaan. Meille väitetään, että kommunistihallintojen hajoaminen 1990-luvun alkupuolella merkitsi ideologian loppua. Totalitäärieseen katastrofiin päättyneiden laaja-alaisten ideologioiden aika oli ohi. Olimme siirtyneet uuteen rationaalisen ja pragmaattisen politiikan aikakauteen. Mikäli arkitoteamus elämästämme ideologioiden jälkeisessä ajassa on tosi missään mielessä, se voidaan nähdä tässä tuoreessa väkivaltaisessa purkauksessa. Tämä oli nollapisteen mielenilmaus, väkivaltainen teko, joka ei vaatinut mitään. Sosiologit ja pääkirjoitusten laatijat hämärsivät mellakoiden tarjoaman arvoituksen etsiessään niistä epätoivoisesti merkitystä.

Vaikka mielenosoittajat olivat vähäosaisia ja *de facto* yhteiskunnan ulkopuolisia, he eivät eläneet nälkäkuoleman rajalla. Paljon kurjemmassa aineellisessa pinteessä olevat ihmiset, puhumattakaan fyysisestä ja ideologisesta sorrosta, ovat onnistuneet järjestäytymään poliittisiksi voimiksi, joilla on selkeät agendat. Juuri se, että mellakojilla ei ollut ohjelmaa, vaatii tulkintaa. Se kertoo meille paljon ideologis-poliittisesta ahdingostamme ja yhteiskunnasta, jossa elämme. Tämä yhteiskunta ylistää valintaa, mutta pakotetun demokraattisen konsensuksen ainoa vaihtoehto on sokea riehunta. Järjestelmän vastustus ei voi enää artikuloida itseään realistisena vaihtoehtona tai edes utooppisena projektina, vaan se voi ottaa vain merkityksettömän purkauksen muodon. Mitä väliä on ylistetyllä valinnanvapaudellamme, jos voimme vain joko toimia sääntöjen mukaan tai sortua (itse)tuhoiseen väkivaltaan?

Alain Badiou on väittänyt, että elämme yhteiskunnallisessa tilassa, joka koetaan yhä enemmän ’maailmatomana’. Tällaisessa tilassa protesti voi saada vain merkityksettömän väkivallan muodon. Tämä on ehkä yksi kapitalismin suurimmista vaaroista: vaikka se kattaa koko

maailman globaaliutensa ansiosta, se pitää yllä 'maailmatonta' ideologista asetelmaa, jossa ihmisiltä riistetään heidän tapansa paikantaa merkitystä. Globalisaation perustavien opetus on, että kapitalismi voi sopeutua kaikkiin sivilisaatioihin kristitystä hindulaiseen tai buddhalaiseen, läntisestä itäiseen. Ei ole olemassa globaalia "kapitalistista maailmankuvaa", ei varsinaista "kapitalistista sivilisaatiota". Kapitalismin globaali ulottuvuus edustaa totuutta ilman merkitystä.

*

Mellakoista onkin vedettävä ensimmäiseksi se johtopäätös, etteivät sen paremmin konservatiiviset kuin liberaalikaan reaktiot levottomuuksiin pääse kyllin syvälle. Konservatiivinen reaktio oli ennustettava: tuollaiselle vandalismille ei ole oikeutusta; järjestys on palautettava keinolla millä hyvänsä; jotta vastaavat räjähdykset voitaisiin estää tulevaisuudessa, emme tarvitse lisää suvaitsevaisuutta ja yhteiskunnan apua vaan enemmän kuria, rankkaa työtä ja vastuuntuntoa. Tässä näkemyksessä ei ole pielessä pelkästään se, että jätetään huomiotta epätoivoinen yhteiskunnallinen tilanne, joka työntää nuoria ihmisiä kohti väkivaltaisia purkauksia. Ehkä tärkeämpää on, että jätetään huomiotta se, miten näissä purkauksissa kaikuvat konservatiivisen ideologian omat piilevät premissit.

Kun konservatiivit käynnistivät 1990-luvulla *back to basics* -kampanjansa, Norman Tebitt paljasti sen kuvottavan sisällön: "Ihminen ei ole vain yhteiskunnallinen vaan territoriaalinen eläin. Ohjelmamme täytyy myös tyydyttää heimoutumisen ja territoriaalisuuden perusvietit." Tätä *back to basics* oikeasti tarkoitti: piti päästää irti näennäisesti sivistyneen porvarillisen yhteiskuntamme alla kyyhöttävä barbaari tyydyttämällä hänen "perusviettejänsä". Herbert Marcuse toi 1960-luvulla käyttöön käsitteen 'torjuva desublimatio' [*repressive de-sublimation*] selittääkseen "seksuaalista vallankumousta". Inhimilliset vietit voitiin desublimoida, antaa niiden virrata vapaasti, ja silti alistaa ne kapitalistiseen kontrolliin – toisin sanoen pornoteollisuudella. Levottomuuksien aikana emme nähneet Iso-Britannian kaduilla "pedoiksi" taantuneita ihmisiä vaan kapitalistisen ideologian tuottaman "pedon" riisutun muodon.

Samaan aikaan, ja aivan yhtä ennustettavasti, vasemistolaiset liberaalit takertuivat mantroihiinsa yhteiskunnallisista ohjelmista ja integraatiohankkeista, joiden jättäminen retuperälle on vienyt toisen ja kolmannen sukupolven maahanmuuttajilta taloudelliset ja yhteiskunnalliset näkymät. He voivat tuoda esiin tyytymättömyyttään vain väkivaltaisissa purkauksissa. Voimmeko edes kuvitella, millaista on olla nuori mies köyhällä ja monirotuisella alueella? Poliisi epäilee ja häiriköi häntä *a priori*, hän on vailla työtä ja usein työkyvytön, eikä hänellä ole toivoa tulevaisuudesta. Tästä päätellään, että näiden ihmisten olosuhteet saavat heidät vääjäämättä lähtemään kaduille. Tämän näkemyksen ongelma on, että se vain luetteloi mellakoiden objektiivisia olosuh-

teita. Mellakointi on subjektiivinen kannanotto, joka julistaa epäsuorasti sitä, miten yksilö pärjää objektiivisten olojensa kanssa.

Elämme kyynisiä aikoja, ja onkin helppo kuvitella mielenosoittaja, joka vastaa sosiaalityöntekijöiden ja sosiologien käyttämällä kielellä jäätyään kiinni ryöstäessään ja polttaessaan kauppaa. Kun häneltä tiukataan syitä, hän viittaa kutistuvaan sosiaaliseen liikkuvuuteen, kasvavaan turvattomuuteen, isän auktoriteetin rapautumiseen ja äidinrakkauden puutteeseen lapsuudessaan. Hän tietää, mitä hän tekee, mutta tekee niin siitä huolimatta.

On merkityksetöntä pohdiskella, kumpi näistä reaktioista on pahempi, konservatiivinen vai liberaali. Kuten Stalin olisi sanonut, *molemmat* ovat pahempia, ja tähän kuuluu myös molempien puolten varoitus siitä, että näiden purkausten todellinen vaara piilee "hiljaisen enemmistön" ennustettavassa rasistisessa reaktiossa. Yksi tämän reaktion saamista muodoista oli paikallisten (turkkilaisten, karibialaisten, sikhien) yhteisöjen "heimoutunut" järjestäytyminen kodinturvajoukoiksi, jotka suojelivat omaisuuttaan. Ovatko kauppiat pikkuporvaristoa, joka puolustaa omaisuuttaan järjestelmää kohtaan suunnattua aitoa, vaikkakin väkivaltaista, mielenilmausta vastaan? Vai ovatko he työväenluokan edustajia, jotka taistelevat yhteiskunnallisen hajaantumisen voimia vastaan? Tässäkin pitäisi vastustaa vaatimusta, jonka mukaan pitää valita puolensa. Todellisuudessa konflikti syttyi vähäosaisten kahden ääripään välille: niiden, jotka ovat kyenneet edelleen toimimaan järjestelmän ehdoilla, ja niiden, jotka ovat liian turhautuneita enää yrittääkseen. Mellakojien väkivalta kohdistui lähes täysin heidän vertaisiinsa. Autoja poltettiin ja kauppoja ryösteltiin mellakojien omilla asuinalueilla, ei rikkaissa kaupunginosissa. Konflikti ei vallitse yhteiskunnan eri osien välillä. Se on radikaaleimmillaan konflikti yhteiskunnan ja yhteiskunnan välillä. Toisella puolella ne, joilla on kaikki, toisella ne, joilla ei ole mitään menetettävää. Toisilla ei ole mitään kiinni heidän yhteisössään ja toisilla panokset ovat kovimmat.

*

Zygmunt Bauman kuvasi mellakoita "virheellisten ja kelvottomien kuluttajien" teoiksi: ne ilmensivät ennen kaikkea konsumeristisen himon väkivaltaista toteuttamista, kun himoa ei voida toteuttaa "oikealla" tavalla – shoppailemalla. Tällöin niissä on myös aidon protestin hetkensä, ironinen vastaus konsumeristiseen ideologiaan: "Kutsutte meitä kuluttamaan, mutta viette meiltä samalla keinot tehdä sitä kunnolla – nyt me teemme sen ainoalla tavalla, jonka osaamme!" Mellakat ovat osoitus ideologian materiaalisesta voimasta – se siitä 'post-ideologisesta yhteiskunnasta', ehkä. Vallankumouksellisesta näkökulmasta mellakoiden ongelmana ei ole väkivalta sinänsä vaan se, että väkivalta ei todella lunasta paikkaansa. Se on kyvytöntä raivoa ja epätoivoa, joka verhoutuu voimannäytökseksi. Se on voittoaikaksi karnevaaliksi naamioitunutta kateutta.

Mellakat tulisi suhteuttaa toiseen väkivallan muotoon, jota liberaali enemmistö pitää nykyään uhkana elämäntavallamme: terrorihyökkäyksiin ja itsemurhapommituksiin. Molemmissa tapauksissa väkivalta ja vastaväkivalta lukkiutuvat toisiaan ruokkivaan kehään, jossa kumpikin luo voimia, joita vastaan se taistelee. Kummassakin tapauksessa meillä on käsillä sokeita *passages à l'acte*, joissa väkivalta tunnustaa implisiittisesti kyvyttömyydestä. Erona on se, että toisin kuin Iso-Britannian tai Pariisin mellakoihin, terrorihyökkäyksiin käydään uskonnon tarjoaman absoluuttisen merkityksen nimissä.

Mutta eivätkö arabimaailman kumoukset olleet kollektiivista vastarintaa, joka vältti itsetuhoisen väkivallan ja uskonnollisen fundamentalismin välisen vääran vallan? Valitettavasti Egyptin kesä 2011 muistetaan vielä vallankumouksen lopun merkinä ja aikana, jolloin sen emansipatorinen potentiaali tukahdutettiin. Sen haudankaivajia ovat armeija ja islamistit. Armeijan (Mubarakin armeijan) ja islamistien (jotka marginalisoitiin levottomuuksien alkukuukausina mutta jotka valtaavat nyt alaa) välisen sopimuksen piirteet ovat yhä selvimät: islamistit suvaitsevat armeijan aineellisia etuoikeuksia ja saavat vastineeksi varman ideologisen hegemonian. Häviöjiä ovat länsimieliset liberaalit, jotka ovat CIA:lta saamastaan rahoituksesta huolimatta liian heikkoja ”edistämään demokratiaa”. Samoin tappiolle jäävät kevään tapahtumien todelliset toimijat, joita edustaa kehkeytyvä maallinen vasemmisto, joka on yrittänyt luoda kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden verkostoa ammattiliitoista feministeihin. Yhä kehnommiksi käyvät taloudelliset olot saavat ennemmin tai myöhemmin kevään mielenilmauksista pääosin poissa olleet köyhät lähtemään kaduille. Luvassa on todennäköisesti uusi räjähdys, ja Egyptin poliittisten subjektien hankala kysymys on, kuka onnistuu ohjaamaan köyhien raivoa. Kuka kääntää sen poliittiseksi ohjelmaksi: uusi maallinen vasemmisto vai islamistit?

Läntisen julkisen mielipiteen hallitseva reaktio islamistien ja armeijan väliseen sopimukseen on epäilemättä kyynisen viisauden voitokas näytös. Meille kerrotaan, että jo Iranin (ei arabimaa) tapaus osoitti, että arabimaiden kansankumoukset päätyvät aina militanttiin islamismiin. Mubarak näyttää jälkikäteen pienemmältä pahalta – on parempi pärjätä tutun pirun kanssa kuin leikkiä emansipaatiolla. Tätä kyynisyyttä vastaan pitää pysyä ehdottoman uskollisena Egyptin kansannousun radikaalille ja emansipatoriselle ytimelle.

*

Pitäisi kuitenkin välttää myös hävityn taistelun narsismin houkutus: on aivan liian helppoa ihailla tuhoon tuomittujen kumousten ylevää kauneutta. Nykyisellä vasemmistolla on edessään ”määrätyn negaation” ongelma: minkä uuden järjestyksen tulisi korvata vanha, kun ensihetken ylevä innostus on ohi? Tässä yhteydessä Espanjan *indignadojen* manifesti, joka julkaistiin heidän

toukokuisten mielenosoitustensa jälkeen, on paljastava. Ensimmäisenä osuu silmään kärkevän epäpoliittinen tyyli: ”Toiset meistä pitävät itseään edistyksellisinä, toiset konservatiiveina. Jotkut meistä ovat uskovia, jotkut eivät. Joillakuilla on selkeästi määriteltyjä ideologioita, toiset ovat epäpoliittisia, mutta meitä kaikkia huolestuttaa ja suututtaa ympäröivä poliittinen, taloudellinen ja yhteiskunnallinen näkymä: poliitikkojen, bisneksen ja pankkiirien korruptio, joka jättää meidät avuttomiksi ja vaille ääntä.” Heidän protestinsa puolustaa ”rikkumattomia totuuksia, joista meidän tulisi pitää yhteiskunnassamme kiinni: oikeus asumiseen, työhön, kulttuuriin, terveyteen, koulutukseen, poliittiseen osallistumiseen, vapaaseen itsekehitykseen ja kuluttajan oikeuteen terveeseen ja onnelliseen elämään”. He torjuvat väkivallan ja vaativat eettistä vallankumousta. ”Sen sijaan, että raha kohotettaisiin ihmisten ylitse, me palautamme sen takaisin palvelijaksi. Olemme ihmisiä, emme tuotteita. Minua ei tuota se, mitä ostan, miksi ostan ja keneltä ostan.”

Ketkä ovat tämän vallankumouksen toimijoita? *Indignadot* hylkäävät koko poliittisen luokan, oikeiston ja vasemmiston, korruptoituneena ja vallanhimon ohjaamana, mutta manifesti koostuu silti joukosta vaatimuksia, jotka on kohdistettu – kelle? Ei kansalle itselleen: *indignadot* eivät (vielä) väitä, että kukaan muu ei toimi heidän puolestaan, että heidän itse on oltava se muutos, jonka he haluavat nähdä. Ja tämä on tuoreiden protestien kuolettava heikkous: ne ilmaisevat autenttista raivoa, joka ei onnistu muuttamaan itseään sosiopoliittisen muutoksen positiiviseksi ohjelmaksi. Ne ilmaisevat kumouksen henkeä ilman vallankumousta.

Kreikan tilanne näyttää edellistä lupaavammalta, mikä juontunee taannoisesta edistyksellisen itseorganisaation perinteestä (joka katosi Espanjasta Francon vallan kaaduttua). Mutta Kreikassakin protestiliike osoittaa itseorganisoitumisen rajat. Mielenosoittajat pitävät yllä tasavertaisen vapauden tilaa ilman sitä hallitsevaa auktoriteettikeskusta. Se on julkinen tila, jossa kaikki saavat saman puheajan ja niin edelleen. Kun mielenosoittajat alkoivat väitellä siitä, mitä pitäisi tehdä seuraavaksi, miten siirtyä pelkän protestin tuolle puolen, enemmistökonsensuksen mukaan ei kaivattu uutta puoluetta tai yritystä ottaa valtion valtaa suoraan haltuun vaan liikettä, jonka tavoitteena on painostaa poliittisia puolueita. Tämä ei selvästikään riitä pakottamaan yhteiskunnallisen elämän uudelleenjärjestämiseen. Siihen tarvitaan vahva elin, joka voi tehdä nopeita päätöksiä ja toteuttaa ne niin kovina kuin on tarpeen.

Suomentanut Ville Lähde

(alun perin: *Shoplifters of the World Unite*. *London Review of Books*. Ilmestyi ensimmäisen kerran verkossa: www.lrb.co.uk/2011/08/19/slavoj-zizek/shoplifters-of-the-world-unite. Paperiversio nimellä *Zero-Degree Protests*. Vol. 33, No. 17, 2011, 28–29.)